

dan een genre, een nieuw esthetisch criterium, een prisma waarin de realiteit systematisch vervormd werd om de meest groteske en absurde aspecten ervan aan te tonen. In *Lucas de Bohemia* zegt een van de hoofdpersonages: "De in holle spiegels gereflecteerde klassieke helden zijn grotesk. De tragische zin van het Spaanse leven kan alleen in een systematisch vervormde esthetiek weergegeven worden." Tijdens zijn leven werd Valle-Inclan nauwelijks opgevoerd. Hij ervaarde zijn vervreemding van de scène als een straf, zoals al degene die een poging deden om de scène te vernieuwen en aanvankelijk gedwongen waren thuis privé-voorstellingen te geven en later alleen konden optreden in alternatieve zalen.

Republikeins ontwaken

Federico Garcia Lorca maakte deel uit van wat in de literatuurgeschiedenis geboekstaafd staat als de 'Generatie van 27', een beweging die in hoofdzaak poëtisch was, maar ook bijdroeg tot de theatervernieuwing. Lorca ontwikkelde in zijn rijpe periode met stukken als *Bodas de Sangre* (1933), *Yerma* (1934) en *La casa de Bernarda Alba* (1936) een genre dat verwant was met het populaire Andalusische theater en dat veel publiek succes kende. Daarnaast schreef een aantal andere stukken als *Asi que pasen cinco años* (1931) en *El publico* (1933), waarin de werkelijkheid niet lineair verloopt maar vertakt. Deze door het surrealisme beïnvloede stukken werden nauwelijks opgevoerd en de weinige opvoeringen waren enorme mislukkingen.

Op een dag in 1931 "ging Spanje koningsgezind naar bed en werd republikeins wakker". De intellectuelen kwamen aan de macht en de vernieuwende beweging in het theater die in de jaren '20 op gang was gekomen, kon zich in betere omstandigheden verder ontwikkelen. Het door Lorca opgerichte universitaire theater *La Barraca* en ook andere initiatieven trachten het theater tot in de meest geïsoleerde dorpjes te brengen. Ook andere dichters van de 'Generatie van 27', zoals Rafael Alberti en Miguel Hernandez, experimenteerden met het theater. Onder invloed van Alejandro Casona en Jardiel Poncela ontstond de burgerlijk republikeinse komedie. Peman beoefende het historische theater en met *Tres sombreros de copa* (1932) schreef Miguel Mihura een absurd theater dat Ionesco en Beckett voorafging. Deze hele theatervernieuwing overleefde de Burgeroorlog niet.

De zwarte jaren

Ook in het theater vormden zich twee fronten. In de republikeinse zone schreven auteurs als Max Aub en Rafael Alberti een soort van 'gelegenheidstheater', een theater gedicteerd door de concrete omstandigheden en geschreven voor een welbepaald publiek. De nationalistische van hun kant schreven stukken vol fascistische symboliek en patriotisme. De moord op Lorca, de ballingschap van de schrijver Alberti en van de actrice Margarita Xirgu zijn slechts

enkele voorbeelden van de menselijke en artistieke prijs die Spanje voor zijn Burgeroorlog moest betalen. Na de overwinning van Franco werd het theater zo goed als ontmanteld en in zijn artistieke ontwikkeling afgeremd door een uiterst strenge censuur. Het 'nationaal theater' werd opgericht, dat dweept met patriotistische en katholieke waarden en waaruit een grote minachting voor de overwonnenen bleek. Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan: in ontspanningskomedies staken schrijvers als Lopez Rubio, Jardiel Poncela en Miguel Mihura de draak met de censuur via onderliggende boodschappen voor een intelligent publiek.

Ondanks die censuur werden in de jaren 50 steeds meer universiteits- en kamertheaters opgericht. Daarnaast ontstond de zgn. 'realistische generatie', een generatie die de Burgeroorlog als kind meemaakte. De meest representatieve figuur is wellicht Alfonso Sastre, die omwille van zijn sociale kritiek door de censuur vervolgd werd. In 1958 vertoonde de jonge auteur Fernando Arrabal zijn stuk *Los hombres del triciclo*. Het werd niet alleen verworpen door de officiële kritiek, door de censuur en door het commerciële theater, ook de meest alerte sectoren van het Spaanse theater konden weinig beginnen met Arrabals absurdisme. Arrabal ontwikkelde zijn theatercarrière verder vanuit Frankrijk.

Vrouwelijk naakt

Tijdens de jaren 60 bereikte de vernieuwingsdrang definitief het Spaanse theater en zelfs het commerciële theater ontdekte Genet, Weiss en Valle-Inclan. Maar belangrijker is het ontstaan op dat ogenblik van het 'onafhankelijke theater'. Het had een duidelijk afgelijnd politiek karakter en werd uiteraard door de censuur op de hielen gezeten. Hoewel op het einde van het decennium nieuwe avantgarde-auteurs opdoken als Francisco Nieva, gaven deze groepen toch de voorkeur aan collectief geschreven stukken gebaseerd op vertalingen of op eigen teksten. Tot de meest succesvolle stukken behoren *Castañuela 70* van de groep Tabano in een regie van Juan Margallo (de directeur van het Festival, cfr. supra), een muzikaal-politieke revue, en *Quejio* van La Cuadra die de Flamenco in hun theater opnamen.

Na het overlijden van de dictator in 1975 maakt het theater gebruik van twee belangrijke lokmiddelen: het vrouwelijk naakt op de scène en eigen of buitenlandse teksten die tijdens het Franco-regime verboden waren. Maar beide formules deden het al gauw niet meer: de eerste omdat ze te vaak gebruikt werd, en de tweede omdat het publiek zich niet kon identificeren met de onderwerpen. De onafhankelijke groepen kregen niet veel hulp van de regering om hun wankel infrastructuur te verstevigen en hoewel in 1977 de censuur wettelijk werd afgeschaft, waren er nog steeds problemen met de vrije meningsuiting. Zo werd de groep Els Joglars voor de militaire rechtbank gedaagd

omwille van het agressieve beeld dat zij in hun voorstelling *La Torna* van de Guardia Civil hadden opgehangen.

In 1978 richtte de toenmalige regerende partij, 'La Unio de Centro Democratico' het 'Centro Dramatico Nacional' (CDN) op en daarmee het 'openbaar theater'. Ook gedurende het Franquisme kwam de staat tussen: in heel Spanje voerden de 'nationale theaters' met mondjesmaat grote spektakels op, gebaseerd op stukken van de klassieke Spaanse auteurs en met een traditionele mise-en-scène. In 1982 won de 'Partido Socialista Obrero Espanol' de verkiezingen en zette andere theatercentra in werking: het 'Centro Nacional de Nuevas Tendencias' (CNNTE) en in 1984 de 'Compania Nacional de Teatro Clasico' (CNTC). In 1985 wordt het 'Instituto Nacional De Artes Escenicas y de la Musica' (INEAM) opgericht, voor het eerst met overheids subsidies. De decentralisatie van de macht en de verdeling van Spanje in verschillende Autonomieën, bevorderden het oprichten van theatercentra in heel Spanje. Een initiatief dat zijn problematische kanten heeft. Criticus Fernandez Torres hierover in 'El Publico': (deze centra werden niet opgericht vanuit) een bezinning over wat het theater als openbare dienst moet zijn, maar wel vanuit het verlangen om te beschikken over een openbaar apparaat dat sociale successen creëert, opdat die sociaal prestige zouden verlenen aan de politieke leiders."

Verloren tijd

Naast het commerciële theater dat zich meestal beperkt tot het brengen van populaire namen, realistische teksten van bekende Spaanse auteurs of vertalingen van een buitenlands, bij voorkeur Brits, succes, staat het alternatieve theater, dat meestal gesubsidieerd wordt en de erfgenaam is van het vroegere 'onafhankelijke theater'. Rechtstreekse erfgenamen of later alternatief geworden groepen zijn: Els Joglars, Els Comediants, Teatro Lliure, Dagoll Dagom, Teatro de la Ribera, Geroa, La Cuadra, etc... Andere, meer recente groepen zoeken radicale uitdrukkingsmiddelen die fundamenteel verschillen van die van de commerciële gezelschappen: La fura dels Baus, Atalaya, Bekereke, Anande Danza,... De Spaanse podiumkunsten zijn bezig aan een groot inhaalmaneuver, maar of de verloren tijd al herwonnen is, is een moeilijk te beantwoorden vraag.

Désirée Ortega Cerpa

Désirée Ortega Cerpa werkt aan het CAT (Andalusisch Theatercentrum te Sevilla)

Het "Festival Ibero Americano de Teatro" (FIT) gaat door van 18/9 tot 10/10 met voorstellingen te Cadiz en op de EXPO te Sevilla.

(vertaald uit het Spaans door Karen Vanden Auwelle, met dank aan Martha Mendez)